

خلاصه

۱۳۹۳

قوچان

بام خراسان

تحلیلی بر اوضاع طبیعی، انسانی و اقتصادی شهرستان قوچان

تألیف:

رزق الله رضا زاده خسرویه

رضازاده خسرویه، رزق ا... ۱۳۴۴.
 قوچان بام خراسان، مؤلف. رزق ا... رضازاده خسرویه. مشهد.
 مشهد پژوهش توس، ۲۴۴ صفحه. ۱۳۸۴.

ISBN 964-7510-27-6

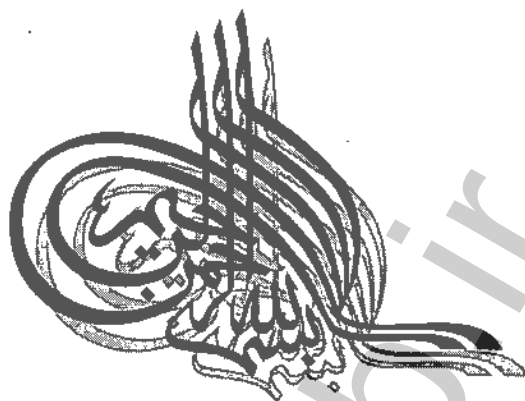
فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
 ۱- اوضاع جغرافیایی - انسانی - اقتصادی - اجتماعی.
 ج ۹ / ۸۰۵۸/۹۳ PIR
 ۸۶۱/۶۲
 ج ۴۲۴ /
 ۱۳۸۴

کتابخانه ملی ایران
 ۸۴-۲۲۹۱۹ م

مشخصات کتاب:

نام کتاب:	قوچان بام خراسان
نویسنده:	رزق الله رضازاده خسرویه
ناشر:	پژوهش توس - مشهد صندوق پستی ۹۱۳۷۵ / ۴۶۱۷ - تلفن ۸۴۰۳۳۶۸
شمارگان:	۱۱۰۰ جلد
نوبت و سال چاپ:	چاپ اول / ۱۳۸۴
حروفچینی و صفحه آرایی:	رمضان ابوالقاسم نژاد
قطع:	وزیری
چاپ:	سعید
صفحات:	۲۴۴ صفحه
قیمت:	۱۵۰۰ تومان
شابک:	۹۶۴-۷۵۱۰-۲۷-۶

حق چاپ برای مؤلف محفوظ است.

فهرست مطالب

۱۳	مقدمه
۱۹	بخش اول - جغرافیای طبیعی
۲۱	فصل ۱ - زمین شناسی
۲۲	۱-۱ زمین شناسی حوضه کپه داغ
۲۳	۱-۲ دوران دوم زمین شناسی
۲۳	۱-۲-۱ ژوراسیک
۲۵	۱-۲-۲ کرتاسه
۲۶	۱-۳ دوران سوم زمین شناسی
۲۶	۱-۴ دوران چهارم زمین شناسی
۲۸	۱-۵ گسلها
۳۰	فصل ۲ - ژئومورفولوژی
۳۱	۲-۱ ارتفاعات شمالی
۳۲	۲-۲ ارتفاعات جنوبی
۳۳	۲-۳ دشت قوچان
۳۳	۲-۴ پادگانه های آبرفتی
۳۴	۲-۵ مخروط افکنه ها
۳۵	۲-۶ ژئودینامیک دامنه ها

۳۸	فصل ۳- پوشش گیاهی و مراتع
۳۹	۳-۱ جنگلهای حوضه
۴۰	۳-۲ مراتع حوضه
۴۱	۳-۳ گونه‌های گیاهی غالب
۴۳	فصل ۴- آب و هوا
۴۶	۴-۱ توده‌های هوایی وارد به منطقه
۴۶	۴-۱-۱ توده‌های هوای قاره‌ای قطبی (CP)
۴۷	۴-۱-۲ توده‌های هوای مدیترانه
۴۷	۴-۱-۳ بادهای شمال شرقی
۴۷	۴-۲ دما
۴۸	۴-۲-۱ پراکندگی دما
۴۸	۴-۲-۲ رژیم حرارتی
۴۹	۴-۲-۳ متوسط حداکثر و حداقل دما
۵۰	۴-۲-۴ حداکثر و حداقل مطلق دما
۵۱	۴-۲-۵ روزهای یخبندان
۵۲	۴-۲-۶ ساعات آفتابی
۵۳	۴-۳ بارش
۵۳	۴-۳-۱ پراکندگی و میزان بارندگی
۵۶	۴-۳-۲ بارشهای زمستانی
۵۷	۴-۳-۳ بارشهای بهاری
۵۸	۴-۳-۴ ترازنامه آبی
۶۱	۴-۳-۵ شدت بارش
۶۲	۴-۳-۶ انحراف بارندگی
۶۲	۴-۴ نم نسبی
۶۳	۴-۵ فشار
۶۴	۴-۶ باد
۶۷	فصل ۵- هیدرولوژی و منابع آب
۶۸	۵-۱ حوضه‌های آبریز
۷۰	۵-۱-۱ حوضه آبریز کویر قره‌قوم
۷۵	۵-۱-۲ حوضه آبریز ایران مرکزی

۷۵	۳-۱-۵ حوضه آبریز دریای مازندران
۸۱	۲-۵ منابع آب زیرزمینی دشت قوچان
۸۲	۱-۲-۵ کیفیت آب زیرزمینی
۸۳	۲-۲-۵ توسعه بهره‌برداری
۸۳	۳-۵ هیدرومتری حوضه
۸۳	۱-۳-۵ مشخصات ایستگاههای هیدرومتری
۸۴	۲-۳-۵ رژیم سالانه دبی رودخانه‌ها
۸۴	۳-۳-۵ رژیم فصلی
۸۵	۴-۳-۵ رژیم ماهانه
۸۵	۵-۳-۵ حجم رواناب سالانه در ایستگاه تبرک آباد (بر حسب میلیون متر مکعب)
۸۶	۶-۳-۵ حداکثر سیلابهای حوضه
۸۷	۷-۳-۵ توزیع ماهانه وقوع سیلابهای حداکثر در رودخانه‌های اترک
۸۸	بخش دوم - جغرافیای انسانی
۹۰	فصل ۶ - جمعیت و تقسیمات شهرستان قوچان در ادوار گذشته
۹۶	فصل ۷ - جغرافیای شهری
۹۶	۱-۷ قوچان
۱۰۰	۲-۷ فاروج
۱۰۱	۳-۷ باجگیران
۱۰۳	فصل ۸ - جغرافیای روستایی
۱۰۴	۱-۸ تقسیم بندی روستاهای قوچان بر اساس موقعیت طبیعی
۱۰۵	۱-۱-۸ روستاهای دره‌ای - میانکوهی
۱۰۸	۲-۱-۸ روستاهای پایکوهی
۱۰۹	۳-۱-۸ روستاهای دشتی
۱۱۰	۲-۸ تقسیم بندی روستاهای قوچان بر اساس قومیت و زبان تکلمی
۱۱۰	۱-۲-۸ روستاهای کرد زبان
۱۱۳	۲-۲-۸ روستاهای ترک زبان
۱۱۳	۳-۲-۸ روستاهای فارسی زبان
۱۱۴	۳-۸ جمعیت روستایی به تفکیک دهستان
۱۲۱	۱-۳-۸ دهستان خوشان

- ۱۲۳ ۲-۳-۸ دهستان شاه جهان
- ۱۲۶ ۳-۳-۸ دهستان فاروج
- ۱۲۹ ۴-۳-۸ دهستان سنگر
- ۱۳۱ ۵-۳-۸ دهستان قوچان عتیق
- ۱۳۴ ۶-۳-۸ دهستان سودلانه
- ۱۳۶ ۷-۳-۸ دهستان شیرین دره
- ۱۳۸ ۸-۳-۸ دهستان دوغایی
- ۱۴۱ ۹-۳-۸ دهستان دولتخانه
- ۱۴۴ ۴-۸ شبکه راههای روستایی به تفکیک دهستان
- ۱۴۶ ۱-۴-۸ دهستان خبوشان
- ۱۴۷ ۲-۴-۸ دهستان شاه جهان
- ۱۴۸ ۳-۴-۸ دهستان فاروج
- ۱۴۹ ۴-۴-۸ دهستان سنگر
- ۱۵۱ ۵-۴-۸ دهستان قوچان عتیق
- ۱۵۳ ۶-۴-۸ دهستان سودلانه
- ۱۵۴ ۷-۴-۸ دهستان شیرین دره
- ۱۵۶ ۸-۴-۸ دهستان دوغایی
- ۱۵۸ ۹-۴-۸ دهستان دولتخانه
- ۱۶۰ ۵-۸ مدیریت روستایی
- ۱۶۰ ۱-۵-۸ گذشته‌های مدیریت روستایی
- ۱۶۰ ۲-۵-۸ مدیریت روستایی قبل از مشروطیت
- ۱۶۱ ۳-۵-۸ مدیریت روستایی از مشروطیت تا جنگ جهانی دوم
- ۱۶۲ ۴-۵-۸ مدیریت روستایی از جنگ جهانی دوم تا اصلاحات ارضی
- ۱۶۲ ۵-۵-۸ مدیریت روستایی از اصلاحات ارضی تا انقلاب اسلامی
- ۱۶۳ ۶-۵-۸ مدیریت روستایی در انقلاب اسلامی (شوراهای اسلامی)
- ۱۶۹ فصل ۹- عشایر شهرستان قوچان (بیلاق و قشلاق آنها)
- ۱۷۰ ۱-۹ نگاهی به زندگی کوچ نشینی
- ۱۷۱ ۲-۹ تاریخچه و تقسیمات عشایر شهرستان قوچان
- ۱۷۶ ۳-۹ قشلاق عشایر شهرستان قوچان (استقرارگاههای زمستانی)
- ۱۸۲ ۴-۹ بیلاق عشایر شهرستان قوچان (استقرارگاههای تابستانی)

۱۸۶	۹-۵ آموزش و سواد عشایر
۱۹۰	۹-۶ اقتصاد کوچ نشینی
۱۹۴	۹-۷ مسکن عشایر
۱۹۷	فصل ۱۰- مکانهای مذهبی
۱۹۷	۱۰-۱ مساجد
۲۰۰	۱۰-۲ امامزاده‌ها
۲۰۳	فصل ۱۱- فعالیت و وضع اشتغال
۲۰۵	۱۱-۱ اشتغال و فعالیت در مناطق روستایی
۲۰۶	۱۱-۲ اشتغال و فعالیت در مناطق شهری
۲۰۸	۱۱-۳ گروههای عمده شغلی
۲۰۹	۱۱-۴ گروههای عمده فعالیت
۲۱۲	۱۱-۵ وضع شغلی
۲۱۲	۱۱-۶ سواد
۲۱۴	۱۱-۷ آموزش
۲۱۹	بخش سوم- جغرافیای اقتصادی
۲۲۰	مقدمه
۲۲۲	فصل ۱۲- کشاورزی
۲۲۲	۱۲-۱ دامداری و دامپروری
۲۲۹	۱۲-۲ زراعت
۲۳۵	۱۲-۳ باغبانی
۲۳۸	فصل ۱۳- صنایع و واحدهای تولیدی
۲۴۲	فهرست منابع

فهرست جدولها

۳۶	جدول شماره ۱: طبقه‌بندی عام حرکت‌های شیبی
۴۵	جدول شماره ۲: مشخصات و دوره‌های آماری ایستگاههای منتخب
۴۶	جدول شماره ۳: تبدیل ماههای میلادی به شمسی
۵۰	جدول شماره ۴: میانگین و حداکثر دما در ایستگاه قوچان
۵۱	جدول شماره ۵: میانگین تعداد روزهای یخبندان در ایستگاههای منتخب
۵۲	جدول شماره ۶: متوسط ساعات آفتابی قوچان (۱۹۹۳ - ۱۹۸۴)
۵۳	جدول شماره ۷: مقایسه ارتفاع و میانگین دمای سالانه در ایستگاههای منتخب
۵۵	جدول شماره ۸: پراکندگی ماهانه و سالانه بارندگی قوچان (۱۹۹۳ - ۱۹۷۴)
۵۵	جدول شماره ۹: رژیم بارش فصلی در شهرستان قوچان (۱۹۹۳ - ۱۹۷۴)
۶۰	جدول شماره ۱۰: ترازنامه آبی قوچان
۶۱	جدول شماره ۱۱: شدت بارش در ماههای سال (۱۹۹۳ - ۱۹۷۴)
۶۳	جدول شماره ۱۲: نم نسبی قوچان در ساعات مختلف (۱۹۹۳ - ۱۹۷۴)
۶۴	جدول شماره ۱۳: متوسط فشار در قوچان (۱۹۹۳ - ۱۹۸۴)
۶۶	جدول شماره ۱۴: تعداد و درصد سمت و سرعت بادهای شهرستان قوچان
۸۱	جدول شماره ۱۵: درجه‌بندی شبکه رودخانه‌های حوضه اترک
۸۲	جدول شماره ۱۶: تعداد و تخلیه منابع آب زیرزمینی دشت قوچان - شیروان
۸۳	جدول شماره ۱۷: مشخصات ایستگاههای هیدرومتری
۸۴	جدول شماره ۱۸: جریان فصلی رودخانه ایستگاه رضاآباد
۸۵	جدول شماره ۱۹: رژیم آبدهی ماهانه در ایستگاه تبرک‌آباد قوچان
۸۶	جدول شماره ۲۰: حجم رواناب سالانه در ایستگاه تبرک‌آباد
۸۷	جدول شماره ۲۱: دوره بازگشت سیلابهای لحظه‌ای در ایستگاه تبرک‌آباد
۹۳	جدول شماره ۲۲: تعداد جمعیت شهری و روستایی شهرستان قوچان (۱۳۷۵ - ۱۳۳۵)
۹۴	جدول شماره ۲۳: رشد جمعیت کل شهرستان (شهری و روستایی) ۱۳۷۵ - ۱۳۳۵

۹۹	جدول شماره ۲۴: تعداد جمعیت نقاط شهری (۱۳۷۵ - ۱۳۳۵)
۱۰۰	جدول شماره ۲۵: رشد جمعیت نقاط شهری (۱۳۷۵ - ۱۳۳۵)
۱۱۲	جدول شماره ۲۶: تعداد جمعیت و نقاط روستایی به تفکیک زبان
۱۱۵	جدول شماره ۲۷: تعداد و رشد جمعیت روستایی قوچان (۱۳۷۵ - ۱۳۳۵)
۱۱۸	جدول شماره ۲۸: جمعیت روستایی شهرستان قوچان به تفکیک دهستان (۱۳۷۵ - ۱۳۳۵)
۱۲۲	جدول شماره ۲۹: موقعیت و تعداد جمعیت دهستان خوشان
۱۲۵	جدول شماره ۳۰: موقعیت و تعداد جمعیت دهستان شاه جهان
۱۲۸	جدول شماره ۳۱: موقعیت و تعداد جمعیت دهستان فاروج
۱۳۰	جدول شماره ۳۲: موقعیت و تعداد جمعیت دهستان سنگر
۱۳۲	جدول شماره ۳۳: موقعیت و تعداد جمعیت دهستان قوچان عتیق
۱۳۵	جدول شماره ۳۴: موقعیت و تعداد جمعیت دهستان سودلانه
۱۳۷	جدول شماره ۳۵: موقعیت و تعداد جمعیت دهستان شیرین دره
۱۳۹	جدول شماره ۳۶: موقعیت و تعداد جمعیت دهستان دوغایی
۱۴۳	جدول شماره ۳۷: موقعیت و تعداد جمعیت دهستان دولتخانه
۱۴۵	جدول شماره ۳۸: مجموع طول راههای شهرستان قوچان (بین شهری، روستایی و عشایری)
۱۴۷	جدول شماره ۳۹: شبکه راههای روستایی دهستان خوشان
۱۴۷	جدول شماره ۴۰: شبکه راههای روستایی دهستان شاه جهان
۱۴۸	جدول شماره ۴۱: شبکه راههای روستایی دهستان فاروج
۱۵۰	جدول شماره ۴۲: شبکه راههای روستایی دهستان سنگر
۱۵۳	جدول شماره ۴۳: شبکه راههای روستایی دهستان قوچان عتیق
۱۵۴	جدول شماره ۴۴: شبکه راههای روستایی دهستان سودلانه
۱۵۵	جدول شماره ۴۵: شبکه راههای روستایی دهستان شیرین دره
۱۵۷	جدول شماره ۴۶: شبکه راههای روستایی دهستان دوغایی
۱۵۸	جدول شماره ۴۷: شبکه راههای روستایی دهستان دولتخانه
۱۶۶	جدول شماره ۴۸: وضعیت شوراهاى اسلامى روستایی
۱۶۶	جدول شماره ۴۹: وضعیت شوراهاى اسلامى روستاهای تحت پوشش شهرستان به تفکیک بخش و دهستان
۱۷۲	جدول شماره ۵۰: تقسیمات نخستین سرشماری عشایر قوچان پس از انقلاب مشروطه
۱۷۴	جدول شماره ۵۱: طایفه‌های عشایری شهرستان قوچان در سال ۱۳۶۶
۱۷۵	جدول شماره ۵۲: تعداد طوایف، خانوار و دام عشایر شهرستان قوچان
۱۸۰	جدول شماره ۵۳: محله‌های تابستانی و زمستانی عشایر قوچان
۱۸۸	جدول شماره ۵۴: تعداد معلمان هر طایفه عشایری
۱۹۲	جدول شماره ۵۵: مشخصات نژادی گوسفند در شمال خراسان
۱۹۳	جدول شماره ۵۶: دام عشایری شهرستان قوچان به تفکیک طایفه‌ها

- جدول شماره ۵۷: تراز عملیات مالی یک ساله امامزاده سلطان ابراهیم ۲۰۱
- جدول شماره ۵۸: نام و محل امامزاده‌های شهرستان قوچان ۲۰۲
- جدول شماره ۵۹: توزیع نسبی جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر بر حسب وضع فعالیت به تفکیک ساکن و غیر ساکن و جنس ۲۰۷
- جدول شماره ۶۰: میزان فعالیت ۱۰ ساله و بیشتر بر حسب سن به تفکیک نقاط شهری و روستایی و جنس ۲۰۸
- جدول شماره ۶۱: توزیع نسبی جمعیت شاغل ۱۰ ساله و بیشتر بر حسب گروههای عمده شغلی به تفکیک نقاط شهری و روستایی و جنس ۲۰۹
- جدول شماره ۶۲: شاغلان ۱۰ ساله و بیشتر بر حسب گروههای عمده فعالیت به تفکیک نقاط شهری و روستایی و جنس ۲۱۰
- جدول شماره ۶۳: توزیع نسبی جمعیت شاغل ۱۰ ساله و بیشتر بر حسب وضع شغلی به تفکیک نقاط شهری و روستایی و جنس ۲۱۲
- جدول شماره ۶۴: درصد باسوادان در جمعیت ۶ ساله و بیشتر بر حسب گروههای عمده سنی به تفکیک ساکن و غیر ساکن و جنس ۲۱۳
- جدول شماره ۶۵: درصد جمعیت ۶ تا ۲۴ ساله در حال تحصیل بر حسب گروههای عمده سنی به تفکیک ساکن و غیر ساکن و جنس ۲۱۴
- جدول شماره ۶۶: تعداد و مقاطع تحصیلی دانش آموزان شهرستان قوچان (۷۷ - ۱۳۷۶) ۲۱۷
- جدول شماره ۶۷: تعداد دانشجویان فارغ التحصیل دانشگاه آزاد اسلامی قوچان (۱۳۷۹ - ۱۳۷۰) ۲۱۷
- جدول شماره ۶۸: تعداد دانشجویان در حال تحصیل دانشگاه آزاد اسلامی قوچان (۱۳۷۹ - ۱۳۷۸) ۲۱۸
- جدول شماره ۶۹: تعداد دامهای موجود شهرستان قوچان ۲۲۴
- جدول شماره ۷۰: تعداد گاو موجود در شهرستان قوچان به تفکیک اصیل، دورگ و بومی ۲۲۸
- جدول شماره ۷۱: تولید سالانه انواع محصولات زراعی ۲۳۰
- جدول شماره ۷۲: سطح زیر کشت انواع محصولات کشاورزی ۲۳۲
- جدول شماره ۷۳: منابع آبی و سطح زیر کشت دیم و آبی زمینهای کشاورزی انواع محصولات کشاورزی ۲۳۳
- جدول شماره ۷۴: تولید سالانه انواع محصولات سردرختی ۲۳۴
- جدول شماره ۷۵: کارخانه‌های صنعتی و واحدهای تولیدی شهرستان قوچان ۲۴۰

فهرست نقشه‌ها

۲۴	نقشه شماره ۱: شهرستان قوچان به تفکیک دهستانها و مراکز آن
۲۷	نقشه شماره ۲: زمین‌شناسی شهرستان قوچان
۲۹	نقشه شماره ۳: گسل‌های شهرستان قوچان
۷۰	نقشه شماره ۴: حوضه‌های آبریز اصلی در شهرستان قوچان
۷۲	نقشه شماره ۵: هیدروگرافی حوضه آبریز کویر قره‌قوم بخش شمالی شهرستان قوچان
۷۴	نقشه شماره ۶: هیدروگرافی حوضه آبریز کویر قره‌قوم بخش جنوب‌شرقی شهرستان قوچان
۷۶	نقشه شماره ۷: هیدروگرافی حوضه اترک در محدوده شهرستان قوچان
۱۱۱	نقشه شماره ۸: پراکندگی روستاها بر اساس قومیت‌ها و زبان تکلمی در شهرستان قوچان
۱۱۶	نقشه شماره ۹: تراکم جمعیت روستایی شهرستان قوچان به تفکیک دهستان سال ۱۳۷۵
۱۲۰	نقشه شماره ۱۰: کمربند تراکم جمعیت روستایی شهرستان قوچان
۱۴۶	نقشه شماره ۱۱: شهرستان قوچان به تفکیک دهستانها و مراکز آن
۱۴۹	نقشه شماره ۱۲: شبکه راههای روستایی دهستان‌های شاه‌جهان و فاروج
۱۵۱	نقشه شماره ۱۳: شبکه راههای روستایی دهستان سنگر
۱۵۲	نقشه شماره ۱۴: شبکه راههای روستایی دهستان قوچان عتیق
۱۵۴	نقشه شماره ۱۵: شبکه راههای روستایی دهستان سودلانه
۱۵۵	نقشه شماره ۱۶: شبکه راههای روستایی دهستان شیرین دره
۱۵۷	نقشه شماره ۱۷: شبکه راههای روستایی دهستان دوغایی
۱۵۹	نقشه شماره ۱۸: شبکه راههای روستایی دهستان دولتخانه
۱۸۲	نقشه شماره ۱۹: محله‌های زمستانی عشایر شهرستان قوچان در مراوه تپه
۱۸۵	نقشه شماره ۲۰: محله‌های تابستانی (بیلاق) عشایر قوچان بدون احتساب عشایر سایر شهرستانها
۱۹۹	نقشه شماره ۲۱: پراکندگی مساجد شهر قوچان
۲۲۷	نقشه شماره ۲۲: توزیع تعداد گوسفند و بز شهرستان قوچان به تفکیک دهستان
۲۳۱	نقشه شماره ۲۳: تولید سالیانه گندم و جو (آبی و دیم) به تفکیک دهستان
۲۳۶	نقشه شماره ۲۴: تولید سالیانه انگور شهرستان قوچان به تفکیک دهستان

فهرست نمودارها

۴۹	نمودار شماره ۱: رژیم دمای شهرستان قوچان
۵۵	نمودار شماره ۲: منحنی آمبروترمیک قوچان
۵۶	نمودار شماره ۳: رژیم فصلی بارش قوچان
۵۹	نمودار شماره ۴: ترازنامه آبی قوچان
۶۶	نمودار شماره ۵: گلباد شهرستان قوچان
۹۳	نمودار شماره ۶: درصد جمعیت شهری و روستایی
۱۰۰	نمودار شماره ۷: رشد جمعیت نقاط شهری
۱۱۹	نمودار شماره ۸: جمعیت شهرستان قوچان به تفکیک دهستان
	نمودار شماره ۹: میزان فعالیت جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر شهرستان قوچان بر حسب سن به تفکیک
۲۰۷	جنس
	نمودار شماره ۱۰: توزیع نسبی جمعیت شاغل ۱۰ ساله و بیشتر شهرستان قوچان در بخش کشاورزی،
۲۱۱	صنعت و خدمات

مقدمه

نگارنده کتاب ۲۵ سال از عمر خود را در سرزمین قوچان سپری کرده است که این مدت به دو مقطع زمانی تقسیم می‌شود:

بخش ابتدایی آن در واقع به ایامی باز می‌گردد که از تولد تا ۱۷ سالگی در قریه‌ای به غایت دلپذیر و طرب انگیز «خسرویه» سپری شد که هنوز هم با گذشت ایام محال است هر روز خاطره‌ای از آن دوران که شاید زیباترین ایام عمرم باشد به مرور ذهن نگذرد. مردمانی که گرچه بعضی از آنان دیگر در میان ما نیستند اما خاطراتشان در گفتار و کردار بسان دره‌ای وسیع و سرسبز و کوهی سترگ در ذهن باقی مانده است و اینگونه است که گفته می‌شود انسانها می‌روند اما افکار و خاطراتشان باقی می‌ماند و انسان چیزی جز خاطره نیست. خسرویه آبادی بزرگی نبوده و نیست و در هر سرشماری رسمی جمعیت آن کمتر از هزار تن شمارش شده است. لیکن همین جمعیت اندک اما منسجم و یکدل دهها برابر بیش از آن چیزی که مصرف می‌کنند، محصول به بازار عرضه می‌دارند.

از خاطرات آبادیمان بگویم که همزمان با شروع مدرسه که البته کمی هم با تأخیر شروع شد، می‌بایست نقشی هر چند ناچیز در اقتصاد خانواده ایفا کنیم. سحرگاهان با آوای مؤذن خوش صدای آبادی از خواب بیدار می‌شدیم و با الاغ خاکستری رنگ که سالهای طولانی بارکش و سواری ما محسوب می‌شد، رهسپار بیابان می‌شدیم تا هنوز آفتاب داغ بر گستره بیابانها پهن نشده می‌بایست بار علوفه را که اگر زیاد بود خُروار در غیر این صورت آلوده می‌بستیم و به آبادی برمی‌گشتیم. چون کار نیمروزیمان در همان ساعات اولیه روز انجام می‌شد برمی‌گشتیم، مادرمان که معمولاً از ما سحرخیزتر بود، مشک پر از ماست و آویزان به سه پایه را با تکان‌های ممتد به کمره و دوغ تبدیل کرده بود و صبحانه ما از همین

کره تازه افتاده از دهانه ییوق و دوغی که تنها نوشابه ما بود تأمین می‌شد. گاهی هم که ما تنبلی می‌کردیم با صدای همین مشک و ریتم منظم آن که برای ما کودکان تداعی عبارت «ییوق مسک، کُلّی کُلّی» را داشت از خواب بیدار می‌شدیم. گاهی در تابستان که فصل برداشت گندم شروع می‌شد، شبها در کنار زراعت می‌خوابیدیم تا از زمان استفاده بهینه را ببریم. آسمان آن شبها بسیار پرستاره و شهاب باران بود و در تصور کودکان ما اجرام آسمانی خیلی کوچکتر از ما بودند. میوه‌جات در انواع مختلف به هر میزان و کیفیتی مصرف می‌کردیم و البته هر از چندگاهی میوه همسایه شیرین‌تر به نظر می‌رسید که آن هم لطفی دیگر داشت. هر یک از اعضای خانواده به هر طریق ممکن سهمی و نقشی در معیشت و اقتصاد خانواده ایفا می‌کرد و این کار در نهایت ایثار و از خود گذشتگی انجام می‌گرفت. آبادی ما را حصارهای مرتفع در بر گرفته بود و در تصور ما همه مملکت و حتی دنیا همانی بود که می‌دیدیم و می‌شنویدیم. کدخدای ده که متأسفانه اکنون در میان ما نیست، قدرتمندترین مرد دنیا می‌پنداشتیم و گفتار و کردار ملای آبادی شرع مطلق بود که در اندیشه ما تماماً ریشه در آسمانها داشت. دنیای کوچک و صادق کودکان، باغاتی چون بهشت برین، چشمه‌های گوارا و مرواریدگون، آسمان شفاف و ستاره‌باران زندگی منسجم و یکدل و به عبارتی همه زیبایی‌ها به تدریج از هم گسست. بتدریج که بزرگتر شدیم، این شجاعت را به خود دیدیم که پا را فراتر از آبادی بگذاریم. به تحصیل در شهر ادامه دادیم و پیچ و خمهای زندگی و حتی جنگ ناعادلانه را پشت سر گذاشتیم. علاقه به طبیعت و گشت و گذار در آن از همان کودکی در ذهن بنده جایی ویژه داشت تا این که در دانشگاه رشته جغرافیا را برگزینیم و تا کارشناسی ارشد ادامه دهم و به صورت خیلی محدود از میوه درخت معرفت تناول کردیم و به فهم و درک مسائل که آن هم بسیار ناچیز است رسیدیم. اکنون بیش از دو دهه از خروج ما گروهی از همکلاسی‌ها که بی‌خبر از خانواده راه فرار را پیش گرفتیم می‌گذرد. به غایت و صدگونه آموخته‌ایم که دنیای ما بی‌نهایت بزرگتر از آبادی ماست. شهرهای بی‌شمار و پرجمعیت، کشورهای وسیع و پیشرفته، کوههای سر به فلک کشیده و دره‌های عمیق، دریاهایی که $\frac{2}{3}$ کره خاکی را فرا گرفته‌اند و فراتر از آن آسمانی که زمانی در ذهن کودکان ما فقط نقطه‌های روشن و چشمک زن به نظر می‌رسید، بیش از میلیاردها ستاره، سیاره و منظومه و صدها میلیون کهکشان در خود نهفته دارد که کره خاکی ما بسان قطره‌ای در دریاست. در این دنیایی که به عظمت و بزرگی آن به خوبی

واقفم و سالهاست که به صورت مقطعی و ناپیوسته از آبادیمان سر می‌کشم و گذشته‌های از دست رفته را بسان خطی در حافظه می‌گذرانم، احساسم بر این است که برای همیشه متعلق به آنجا هستم. خاطراتی به شیرینی آن ایام و دوستانی مانوس‌تر از آن روزگار به خود ندیده‌ام و هنوز هم آهنگ دلنشین و موزون «یثوق مسکه کلّ کلّ» که سحرگاهان خواب را از چشمان ما می‌ربود، در گوش من از هر آوایی دلنشین‌تر است.

بخش دوم از حیات کاری و اجتماعی بنده در شهر قوچان و در جهاد سازندگی که آن هم به خاطره‌ها پیوست، سپری شد. این ایام از سال ۱۳۷۱ شروع شد و هشت سال به طول انجامید. اکنون که آن دوران را به ذهن مرور می‌کنم احساسم بر این است که بر بخشی از آن به خود می‌بالم و بر بخشی از آن شرمسارم. شاید همین اعتراف به نقائص و کاستی‌ها و فرصت‌سوزی‌هایی که انجام شد و برگشت ناپذیر هم می‌نماید، خود گواه بر این باشد که جز رحمت و بخشایش لایزال الهی تکیه و پناهگاه دیگری را نتوان یافت و اگر لطفش شامل حال این حقیر شود از آن قدرت مطلق تقاضای عفو و بخشش و رهایی از لهیب وجدان ناآرام خود را خواهیم. این کتاب حاصل کوشش این هشت ساله می‌باشد که مجموعه اطلاعات، آمارها، یادداشتها، تحقیقات مقطعی و ... در آن گنجانده شده است. بیشترین مطالعات این کتاب به اوضاع طبیعی و مناطق روستایی و عشایری اختصاص یافته است و این به چند دلیل انجام شده است: اولاً خود روستازاده‌ام و با زندگی و فرهنگ آنان آشنا هستم. ثانیاً: ارتباط کاری اینجانب عمدتاً با روستاها بوده است و تقریباً تمامی روستاهای این شهرستان را از نزدیک مشاهده کرده‌ام. ثالثاً: مردم و سرزمین این مناطق کمتر مورد مطالعه قرار گرفته‌اند و هنوز هم بسیاری از ابعاد زندگی و استقرارگاههای آنان ناشناخته باقی مانده است. این حقیر اعتقاد دارد که انسان باید خود را مدیون و مرهون هر کس و هر آنچه که در قبال او دینی بر گردن احساس می‌کند، شاکر و سپاسگزار بداند. بر اساس همین احساس و به پاس شکرگزاری و سپاس از زادگاهم کتابی تحت عنوان «خسرویه گوهری در شاه جهان قوچان» تألیف نمودم که به چاپ رسیده سالهاست که این کوشش را آغاز نمودم تا با انتشار کتابی در باره شهرستان قوچان این دین را اداء کنم که توفیق خداوند شامل شد و این مجموعه تحت عنوان «قوچان بام خراسان» تدوین گردید. نام کتاب به این دلیل انتخاب شد چون سرزمین قوچان در خراسان مرکزی و شمالی مرتفع‌ترین سرزمین است و از شش حوزه آبریز اصلی کشور، سه حوزه (دریای مازندران، کویر مرکزی و صحرای قره‌قوم) از شهرستان قوچان سرچشمه می‌گیرند.

کتاب به سه بخش اصلی تقسیم شده است:

بخش اول آن به جغرافیای طبیعی شهرستان از جمله زمین شناسی، ژئومورفولوژی، پوشش گیاهی، آب و هوا و هیدرولوژی اختصاص یافته است. بر آب و هوای شهرستان تأکید بیشتری شده است چون یکی از مشخصه‌های ملموس آن آب و هوای سرد و معتدل در طول سال می‌باشد.

بخش دوم کتاب به جغرافیای انسانی پرداخته شده است منتهی با تأکید بر جغرافیای روستایی و عشایری اشاره بسیار مختصری به نقاط شهری شده است. در این بخش همچنین به مدیریت روستایی، مکانهای مذهبی و فعالیت و وضع اشتغال و سواد و آموزش نیز پرداخته شده است.

بخش سوم به جغرافیای اقتصادی اختصاص یافته که در آن به فعالیت‌های کشاورزی از جمله دامداری، زراعت و باغبانی اشاراتی شده است و در پایان این بخش به صورت مختصر به صنایع و واحدهای تولیدی پرداخته شده است.

در خاتمه، لازم می‌دانم از همه کسانی که در چاپ این اثر اینجانب را یاری رسانده‌اند تشکر و قدردانی نمایم. دومین دوره شورای اسلامی شهر قوچان و فاروج کمک شایانی در چاپ کتاب عهده‌دار شدند که نهایت سپاسگزاری را دارم. از انتشارات پژوهش توس که در چاپ این کتاب اهتمام ورزیدند کمال تشکر را دارم. حروفچینی و صفحه‌آرایی را آقای رمضان ابوالقاسم‌نژاد در نهایت وسواس و دقت به انجام رساندند که قدردان و سپاسگزار زحمات ایشان هستم. در پایان از همه همشهریان قوچانی اعم از روستائیان، عشایر و شهرنشینان و سایر اقشار که با راهنمایی‌ها و ارشادات خود زمینه چاپ آن را فراهم نمودند سپاسگزارم. اذعان و اعتراف می‌کنم که نتوانسته‌ام تمام ابعاد و زمینه‌های موجود در شهرستان را مطالعه نمایم. بی‌تردید کاستی‌ها و نواقص فراوانی در این اثر وجود دارد که با راهنمایی‌ها و ارشادات دلسوزان و علاقه‌مندان قابل تصحیح خواهد بود.

رزق‌الله رضا زاده خسرویه

بهار ۱۳۸۳

کلیاتی در باره شهرستان قوچان

شهرستان قوچان در طول جغرافیایی ۵۶° و ۵۷° تا ۵۷° و ۵۸° شرقی و عرض جغرافیایی ۳۵° و ۳۶° تا ۴۰° و ۳۷° شمالی؛ در شمال استان خراسان و در ۱۳۰ کیلومتری شهر مشهد واقع شده است. این شهرستان از شمال به جمهوری ترکمنستان (با مرز مشترک ۲۸/۳ کیلومتر) و شهرستان درگز، از غرب به شهرستان شیروان، از جنوب غربی به شهرستان اسفراین، از جنوب به شهرستانهای سبزوار و نیشابور، و از شرق به شهرستان چناران منتهی است. (نقشه شماره ۱)

بلندترین نقطه شهرستان در قلعه شاهجهان واقع است و از سطح دریا حدود ۳۰۳۲ متر ارتفاع دارد. پایین ترین نقطه آن در روستای مقصودآباد است و ارتفاع آن از سطح دریا ۱۱۷۳ متر می باشد. رودخانه اترک، مهمترین رودخانه شهرستان است که شهر قوچان را به دو قسمت تقسیم کرده است.

شهرستان قوچان دارای ۳ شهر (قوچان، فاروج و باجگیران) و ۲۵۹ آبادی دارای سکنه است. در سرشماری سال ۱۳۷۵، جمعیت این شهرستان ۲۳۶۸۷۵ نفر بوده است که از این تعداد ۴۰/۷۱٪ در نقاط شهری و ۵۹/۲۵٪ در نقاط روستایی سکونت داشته و بقیه غیر ساکن بوده اند. مساحت شهرستان ۵۳۳۸ کیلومترمربع و تراکم نسبی ۴۴/۴ نفر در هر کیلومترمربع می باشد. از نظر جمعیتی، مقام هفتم (۴/۸٪ جمعیت استان) و از نظر وسعت مقام چهاردهم را در استان خراسان داراست.

از جمعیت ۶ ساله به بالا ۷۵/۴۴٪ باسواد بوده‌اند. از مجموع ۳۶/۰۴٪ فعالان جمعیت ده ساله به بالا ۴۱/۴۸٪ در بخش کشاورزی، ۲۷/۹۴٪ در بخش صنعت، ۲۸/۹۹٪ در بخش خدمات و ۱/۵۹٪ اظهار نشده، شاغل بوده‌اند. در مناطق شهری در بخش ساختمان، و در مناطق روستایی کشاورزی، بیشترین سهم را در جذب شاغلان عهده‌دار بوده‌اند. شهرستان قوچان همچنین ۱/۳٪ از صنایع تولیدی استان خراسان را دارا می‌باشد.

شهرستان قوچان دارای آب و هوای سرد و معتدل است و متوسط بارندگی ۲۰ ساله آن ۳۱۲ میلی‌متر اندازه‌گیری شده است. همچنین، متوسط روزهای یخبندان آن به ۱۰۶ روز در سال می‌رسد.

قوچان از قدمت و پیشینه‌ای بسیار طولانی برخوردار است به طوری که بخش‌های وسیعی از مناطق روستایی و شهری شمال خراسان در گذشته در حدود و ثغور این شهرستان قرار داشته است از جمله شهرستان شیروان با حومه آن.

در قدیم، اسامی مختلفی - از جمله آساک، آرسکا، خوشان و ... - به قوچان اطلاق شده است. آنچه مسلم است، وقایع و حوادث طبیعی و انسانی بسیاری بر اجداد و نیاکان مردم قوچان گذشته است تا این که این شهر سرانجام به وضعیت کنونی در آمده است. از جمله مهمترین وقایع دیرینه تاریخی این شهرستان، می‌توان به لشکرکشی مغولان، چنگیز و لهاک خان، قتل نادر و کلنل محمدتقی خان پسیان، زلزله‌های مخرب و متوالی، حرکت کردها به این منطقه، وقوع انقلاب اسلامی و مقاومت چماق به دستان، اشاره کرد. اخیراً نیز باید از مهاجرت‌های وسیع و بی‌رویه روستاییان به شهرها، به عنوان یک معضل مهم یاد کرد. در خصوص مسائل و گذشته تاریخی شهرستان قوچان می‌توان به کتاب اتوکنامه تاریخ جامع قوچان تألیف رمضانعلی شاکری مراجعه کرد.